

*Ine Fintland
og Marie Smith-Solbakken*

ARKIVKILDER – NØKLER TIL DYBDELÆRING

Innledning

«Mitt første personlige møte med arkiver var i 2018, og da hadde jeg gått to år på grunnskolelærerutdanningen ved UiS. [...] lite visste studentgruppen min og jeg at dette kom til å påvirke utdanningen vår i så stor grad det gjorde.»¹

Med denne erkjennelsen innledet lærerstudent Cecilie Aarøe sitt foredrag på Statsarkivet i Stavanger ved 50-årsjubileet i 2020. Hun er én av rundt 250 samfunnsfagsstudenter ved Universitetet i Stavanger som har jobbet med arkivkilder i undervisningsopplegg for grunnskolen.^{2, 3} Universitetet og Statsarkivet har siden våren 2017 lagt vekt på at fremtidige lærere i samfunnsfag skal ha forståelse for, kunnskap om og erfaring med hvordan de kan bruke arkivkilder i undervisnings-sammenheng.⁴

¹ Cecilie Aarøe: Innlegg på Statsarkivet i Stavanger sitt 50-årsjubileum, 16. september 2020.

² Gjelder emnene: MGL1050 Samfunnsfag 1 (1.-7. trinn) og MGL2050 Samfunnsfag 1 (5.-10. trinn). Arkivkilder som utgangspunkt for fortellingsutvikling er sentralt i Samfunnsfag 2; MGL1051 (1.-7. trinn) og MGL2051 (5.-10. trinn).

³ Hvert kull har vært på rundt 50 studenter.

⁴ Det nåværende opplegget med FoU-oppgaver som rapporteres her, startet vi med våren 2020.

Målet med denne artikkelen er å synliggjøre og skape interesse for arkivkilders didaktiske potensiale og relevans i forhold til intensjoner og mål i læreplanen for grunnskolen.⁵ Sentrale begreper er læring og dybdelæring. Vi vil også se nærmere på samfunnsfagets kjerneelement og enkelte av kompetansemålene som ligger til grunn for det opplegget vi har utviklet. For å konkretisere arbeidsmetoden vil vi med tilførelse fra studentene benytte noen utdrag fra deres arbeider. Teksten bygger videre på en tidligere publisert artikkel om bruk av arkiver i høyere utdanning.⁶

Bruk av arkiv og bibliotek i utdanning

Alle lærere og elever kjenner godt til hva et bibliotek er, hva det inneholder og hvordan de kan søke råd og veiledning der i forbindelse med konkrete prosjekter og undervisningsopplegg. Få har derimot kjennskap til hva arkiv og arkivkilder er, og hvordan de kan brukes. De fleste lærerstudentene vi har møtt, assosierer det med nedstøvete og bortgjemte papirer som ikke er i bruk. Et fåtall av dem har reflektert over hvor papirene kommer fra, hvilke opplysninger de inneholder, hvorfor de er tatt vare på og hvem som kan ha nytte av at de fortsatt eksisterer.

Dette til tross for at det på alle skoler skapes arkiver der alle lærere er aktive bidragsytere. Hver elev har i dag sin mappe, enten på papir eller i digital form. Her finnes relativt detaljert informasjon om den enkeltes skolegang og skolehverdag. Både faglig utvikling og merknader om orden og oppførsel, samt dialog med hjemmet og evt. andre instanser dokumenteres og har rettslig og administrativ betydning

⁵ Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen (udir.no)

⁶ Fintland, 2020.

både for skolen og eleven. For ettertiden kan opplysningene også brukes som kilder til å få kunnskap om ulike sider av norsk skole. Et viktig formål med å ta vare på arkiver er at de kan ha forskningsmessig verdi i framtiden.⁷

Mangelen på kjennskap til ulike arkiver er ikke noe som særmerker dagens lærerstudenter. Det har ikke vært tradisjon for å bruke arkivkilder i norsk skole eller for å gjøre elevene kjent med arkivers formål og arbeid. Dette legger heller ikke dagens læreplan opp til, selv om vi der møter begreper som «kilder», «kildekritikk» og «dybdelæring».

Læreplanens forståelse av kildebegrepet

Læreplanen formidler ikke en entydig forståelse av kildebegrepet. I overordnet del er ordet «kilde» brukt to ganger. Vi finner det i forbindelse med målsetningen om at elevene skal få kunnskap om og utvikle respekt for naturen gjennom å oppleve den og «*se den som en kilde til nytte, glede, helse og læring*».⁸ Kildebegrepet dukker også opp under punktet om «Undervisning og tilpasset opplæring»: «*Prøving og feiling kan være en kilde til læring og erkjennelse, og elevene skal oppfordres til å prøve seg også når det er usikkert om de vil lykkes.*»

⁷ Lov av 4. desember 1992 nr. 126 om arkiv (arkivlova), § 1.

⁸ Pkt. 1.5 Respekt for naturen og miljøbevissthet: *Gjennom opplæringen skal elevene få kunnskap om og utvikle respekt for naturen. De skal få oppleve naturen og se den som en kilde til nytte, glede, helse og læring.*

Dersom vi søker i de ulike fagplanene, får vi treff på «kilde» i samfunnsfag, naturfag⁹, KRLE¹⁰, musikk, engelsk¹¹ og norsk.¹² Men det er bare musikk som viderefører definisjonen fra overordnet del.¹³ Det er ellers kun i norskfaget at kildebegrepet blir nærmere definert og da på en måte som skiller seg fra den forståelsen av begrepet vi møter i overordnet del. Der forklares kilder som faglitteratur som er

⁹ I **naturfag** defineres kilde som en grunnleggende skriveferdighet og en digital ferdighet: *Å kunne skrive i naturfag er å formulere spørsmål og hypoteser og skrive naturfaglige forklaringer basert på evidens og kilder. [...] Dette innebærer å kunne skrive stadig mer komplekse tekster og benytte ulike teksttyper som bygger på kritisk og variert kildebruk tilpasset formål og mottaker. [...] Digitale ferdigheter er også å bruke søkeverktøy, beherske søkestrategier, kritisk vurdere kilder og velge ut relevant informasjon om naturfaglige emner. Utviklingen av digitale ferdigheter i naturfag går fra å kunne bruke enkle digitale verktøy til å i økende grad utvise selvstendighet og dømmekraft i valg og bruk av digitale verktøy og kilder. Et eget kompetansemål blir det først etter 7. trinn: Mål for opplæringen er at eleven skal kunne: skille mellom observasjoner og slutninger, organisere data, bruke årsak-virkning-argumenter, trekke slutninger, vurdere feilkilder og presentere funn.*

¹⁰ **Læreplan i kristendom, religion, livssyn og etikk, RLE01-03:** I KRLE er kilde nevnt under kjerneelementet *Utforskning av religioner og livssyn med ulike metoder:* [...] *Deres forståelse av religioner og livssyn utdypes og utfordres gjennom analyse av og kritisk refleksjon over kilder, normer og definisjonsmakt. Grunnleggende ferdigheter: Å kunne skrive:* [...] *Dette innebærer at elevene i skriftlige arbeider gradvis tar i bruk fagspesifikke begreper og ulike kilder for å utvikle kompetanse til å vurdere egen læring i arbeid med faglige tekster. Å kunne lese:* [...] *Videre innebærer det å sammenligne og systematisere informasjon og vurdere kilder kritisk. [...] Dette innebærer i økende grad å forstå fagbegreper og å kunne finne, bruke og vurdere ulike kilder til informasjon. Digitale ferdigheter:* [...] *Det omfatter også å kunne innhente informasjon om religioner og livssyn fra digitale kilder og tolke og kritisk vurdere informasjonen.*

¹¹ **Læreplan i engelsk, ENG01-04:** *Å kunne skrive [...]* *Det innebærer også å bruke ulike typer kilder på en kritisk og etterrettelig måte. 7. trinn:* *Kompetansemål: samtale om ulike kilders pålitelighet, og velge kilder til eget bruk* **10. trinn:** *Kompetansemål: lese sakprosattekster og vurdere hvor pålitelig kildene er + bruke kilder på en kritisk og etterrettelig måte.*

¹² Læreplan i norsk, NOR01-06: <https://www.udir.no/lk20/nor01-06>

¹³ **Læreplan i musikk, MUS01-02:** *Kompetansemål etter 7. trinn: Mål for opplæringen er at eleven skal kunne: Lytte, eksperimentere og skape nye uttrykk med instrumenter, kropp, stemme eller lyd fra andre kilder, og presentere resultatet. Kompetansemål etter 10. trinn: Mål for opplæringen er at eleven skal kunne: skape og programmere musikalske forløp ved å eksperimentere med lyd fra ulike kilder.*

tilgjengelig på bibliotek eller i digital form. Det er en relativt snever forståelse i og med at den utelukkende omfatter det som ofte blir kalt sekundære kilder.

Med den tverrfaglige tenkningen læreplanen legger opp til, må en legge til grunn at forståelsen av hva en kilde er i norskfaget, også må ha relevans for samfunnsfaget. I samfunnsfag er den nærmeste preseringen læreplanen gir, at geografiske og historiske kilder inkluderer kart, og at kart kan gi landskapsinformasjon.¹⁴

Både etter 2., 4. og 7. trinn inneholder læreplan for norskfaget kompetansemål som involverer bibliotek. Når elevene er 7 år gamle, skal de mestre å låne og lese bøker. Ved overgangen fra barne- til ungdomsskole skal de kunne *«orientere seg i faglige kilder på bibliotek og digitalt, vurdere hvor pålitelige kildene er, og vise til kilder i egne tekster»*. Etter å ha fullført grunnskolen, og før de tar fatt på videregående utdanning, skal de kunne: *«bruke kilder på en kritisk måte, markere sitater og vise til kilder på en etterrettelig måte i egne tekster.»*

I læreplan for samfunnsfag er det ingen kompetansemål som er direkte koblet til bibliotek eller arkiv. Men begrepet «kilde» er nevnt flere ganger. Det er både en grunnleggende faglig ferdighet og et faglig kompetansemål. Likevel blir det ikke tilstrekkelig presisert eller forklart hva det innebærer at elevene skal kunne: *«samtale om ulike kilder», «søke etter informasjon i ulike kilder», «vise til kilder», «utforske, tolke og reflektere kritisk over kilder», «velge bort kilder», «behandle og navigere i digitale kilder» og «utøve digital kildekritikk»*.¹⁵

¹⁴ Kompetansemål etter 4. trinn: beskrive kultur- og naturlandskap i Noreg og samtale om korleis historiske og geografiske kjelder, inkludert kart, kan gi informasjon om landskap.

¹⁵ SAF01-04.

Ifølge læreplanen kan det slik sett synes som det utelukkende er bibliotek som oppbevarer og tilgjengeliggjør kilder. Det blir dermed norskfagets definisjon av kildebegrepet som er førende for måten det forstås på og benyttes på i andre fag. De primære kildene, de ulike arkivkildene, som flere av fagbøkene bygger på, blir ekskludert, marginalisert og usynliggjort. Slik sett kan læreplanens forståelse av kildebegrepet bli et hinder for at: *«Faget skal styrke elevens evne til kritisk tenkning og skal ruste dem til å delta i samfunnet gjennom en utforskende og kritisk tilnærming til språk og tekst.»*¹⁶

Forståelsen av arkivkilder

Den manglende tydeligheten knyttet til kildebegrepet blir forsterket ved at begrepene arkiv og arkivkilder ikke blir benyttet i læreplanen. Dette er imidlertid begreper som har en klar forankring i både historie- og samfunnsfaglig forskning, i lovgivningen og i politiske styringsdokumenter. Arkivmeldingen fra 2012 gir oss denne forklaringen på hva arkivene består av, og hvilket brukspotensiale de har:

«Eit arkivdokument er ei direkte, ufortolka og autentisk stemme frå fortida, eit vitnemål om kva folk gjorde, og korleis dette sette spor. Det gir ein eigen nærleik til historia og opnar for identifikasjon med verkelege menneske, verkelege hendingar og verkelege miljø i fortida. Arkivmaterialet gir høve til å arbeide med lokalthistorie eller andre emne knytte til nærmiljøet – korleis slo «den store historia» ut i nærmiljøet vårt? Å arbeide i arkiva vil seie at ein sjølv søker informasjon og vurderer og samanliknar kjeldene. Det set oss i stand til å utvikle ei kritisk haldning til kunnskap og kunnskapsproduksjon.»¹⁷

¹⁶ Om faget. Fagets relevans og sentrale verdier, NOR01-06 s. 2.

¹⁷ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-7-20122013/id707323/?ch=1>

I lys av disse politiske signalene, som Stortinget gav sin støtte til ved behandlingen av arkivmeldingen i 2013, er det underlig at dette ikke er fanget bedre opp i den nye læreplanen for grunnskolen. Men selv om arkiver ikke er trukket fram i læreplanen, er det likevel ikke noe i den ovennevnte forståelsen av arkiver som er i strid med målene i denne. Det er derfor arkivmeldingens forståelse av arkiver og deres mulige bruksområder, sammen med læreplanens vektlegging av dybdelæring, som ligger til grunn for det opplegget vi presenterer i denne artikkelen.

Forståelsen av dybdelæring

Kvalifikasjonsrammeverket for livslang læring, som læreplanen bygger på, strukturerer beskrivelsene av læringsutbyttet under overskriftene kunnskaper, ferdigheter og kompetanse. Begrepet dybdelæring er ikke minst knyttet til forståelsen av hva kompetanse er: *«Kompetanse er å kunne tilegne seg og nytte kunnskaper og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver i kjende og ukjende sammenhenger og situasjoner. Kompetanse inneber forståing og evne til refleksjon og kritisk tenking.»*¹⁸ Dette henger igjen sammen med at læreplanens overordnede del presiserer at skolen skal lære elevene å lære: *«Skolen skal bidra til at elevane reflekterer over si eiga læring, forstår sine egne læringsprosesser og tilegnar seg kunnskap på sjølvstendig vis.»*¹⁹ Kompetanse gir slik sett også uttrykk for evnen til å forstå teoretiske resonnementer og sette dem inn i praktiske sammenhenger.

Dybdelæring blir definert som «det å gradvis utvikle kunnskap og varig forståelse av begreper, metoder og sammenhenger i fag og

¹⁸ <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/kompetanse-i-fagene/?kode=saf01-04&lang=nno>

¹⁹ 2.4 Å lære å lære (udir.no)

mellom fagområder. Det innebærer at vi reflekterer over egen læring og bruker det vi har lært på ulike måter i kjente og ukjente situasjoner, alene eller sammen med andre.»²⁰ I læreplanens overordnede del blir kompetanse og dybdelæring knyttet sammen med utvikling av verdibaserte holdninger og etisk vurderingsevne.

Disse forståelsene fra den overordnede delen trekkes videre inn i de underliggende faglæreplanene. Dybdelæring blir da knyttet opp til bruken av kunnskaper og ferdigheter på forskjellige måter, slik at en over tid kan være i stand til å mestre ulike faglige utfordringer, både på egen hånd og i samspill med andre.

De fem kjerneelementene i samfunnsfag, uavhengig av klassetrinn, er: undring og utforskning, samfunnskritisk tenking og sammenhenger, demokratiforståelse og deltakelse, bærekraftig samfunn samt identitetsutvikling og fellesskap. I læreplanen er det lagt vekt på innhenting og bruk av informasjon fra ulike kilder, med tilhørende kritisk vurdering av om de er pålitelige og relevante. Informasjonen skal kobles opp mot refleksjon om hvorfor menneskene har gjort og fremdeles gjør ulike valg, både i et lokalt og et globalt perspektiv.²¹

Arkivkilder i samfunnsfagutdanningen for lærere

I dagens lærerutdanning er samfunnsfag ikke et obligatorisk emne. På bachelornivå er det et valgfag.²² Man kan da ta 30 studiepoeng, eller utvide dette til 60 studiepoeng.²³ Historie inngår som del av samfunnsfaget her. Ved Universitetet i Stavanger er det to moduler

²⁰ <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/dybdelaring/>

²¹ <https://www.udir.no/lk20/saf01-04/om-faget/kjerneelementer?lang=nob>

²² <https://www.uis.no/nb/studietilbud/grunnskolelaerer-for-1-7-trinn-master> og <https://www.uis.no/nb/studieprogram-og-emner/grunnskolelaererutdanning-5-10-trinn>

²³ <https://www.uis.no/nb/studietilbud/grunnskolelaerer-for-5-10-trinn-master#studieplan>

innenfor samfunnsfag, hver på 30 studiepoeng. Disse utfyller hverandre, men uten at det ene bygger på det andre. De kan tas enkeltvis eller i tilfeldig rekkefølge.

Lærerstudentene Nanzy U. Sandanger, Sigurd Retallack, Emilie Høyland og Anav Sivertsen arbeider med minnemateriale fra 22. juli 2011. De ser nærmere på hvilke forskjeller og likheter er det mellom barnetegninger i etterkant av 22. juli og 9/11. (Foto: Ine Fintland 2022)

Arkivkilder benyttes i begge modulene. I den ene modulen blir de brukt som utgangspunkt for studentene til å lage en fortelling om fortidige hendelser (Fintland, 2018 & 2020). I den andre modulen benyttes arkivkilder som utgangspunkt for arbeid med et forsknings- og utviklingsprosjekt med tilhørende didaktisk refleksjon. Høsten 2021 startet det første kullet med masterstudenter i samfunnsfag opp.

I emnet mikrohistorie jobbet de med et variert utvalg av arkivkilder.²⁴ Det er erfaringene fra masterstudentene og bachelorstudentene sine møter med arkivkilder vi presenterer her.

Fordi bachelor-emnene kan tas hver for seg og i tilfeldig rekkefølge, har noen studenter allerede erfaring med bruk av arkivkilder, mens andre ikke har det. Vi mener at dette er nyttig bakgrunn for studenter som skal bli lærere, fordi det avspeiler en reell utfordring ved gruppearbeid i skolen. I en klasse vil det faglige spriket alltid være av betydning for hvordan læring skjer. Noen i klassen vil ha kunnskaper og erfaringer som andre ikke har, og dermed kunne oppleve å være en ressurs for sine medelever. Dersom studentene velger å ta 60 studiepoeng i samfunnsfag, vil de både oppleve nybegynnerrollen og rollen som erfaren.

FoU-prosjektet for bachelorstudentene

Som grunnlag for studiene av arkivmateriale har Statsarkivet i Stavanger funnet fram relevante kilder som er offentlig tilgjengelige, og satt disse sammen til kildesett som studentene får tilgang til. Digitalt tilgjengelige kilder har vi funnet blant folketellingene (statlige og kommunale), kirkebøker, emigrantmateriale, skiftemateriale, sjømannsruller, tinglysningsmateriale, panteregistre, pantebøker, assuransemateriale, branntakstprotokoller, fremmedprotokoller, Forsvarets krigshistoriske avdelings materiale, adressekalendre og fotosamlinger. Av papirbasert materiale har vi benyttet skolearkiver, fattigvesenets arkiver, rettsarkiver, Medisinaldirektørens arkiver, fotografarkiver, Justisdepartementets arkiver, politi- og lensmannsarkiver,

²⁴ <https://www.uis.no/nb/studietilbud/grunnskolelaerer-for-5-10-trinn-master#studieplan> og <https://www.uis.no/nb/studietilbud/grunnskolelaerer-for-1-7-trinn-master#studieplan>

ulike privatarkiver, auksjonsprotokoller (for eksempel auksjoner av jødernes eiendommer) og private arkiver.

I 2021 kunne bachelorstudentene velge mellom disse kildesettene, som er publiserte på Arkivverkets nettsider:²⁵

- Lovlaust liv – om en fattig kvinnes oppvekst og liv gjennom 50 år (1860-1910).²⁶
- Utfordrende oppvekst – om en ung gutts oppvekst tidlig på 1900-tallet.²⁷
- Jødeauksjoner – om jødernes eiendom og eiendeler som staten auksjonerte bort i 1943.²⁸

I tillegg ble det åpnet opp for en oppgave knyttet til fjernsynsserien *Atlantic Crossing*. Her ble det dels stilt materiale til disposisjon fra en av manusforfatterne og vist til relevante arkivkilder som Arkivverket hadde gjort tilgjengelig på Digitalarkivet.²⁹

²⁵ Lærerstudentene på emnene Samfunnsfag 1; MGL1050 (1.-7. trinn) og MGL2050 (5.-10. trinn).

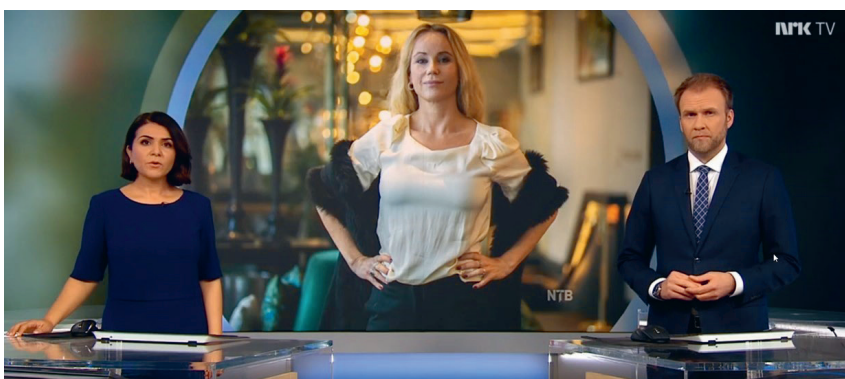
²⁶ <https://www.arkivverket.no/kom-i-gang-med-arkiv/kildetips-og-oppgaver-for-studenter/lovlaust-liv>
<https://www.arkivverket.no/kom-i-gang-med-arkiv/kildetips-og-oppgaver-for-studenter/lovlaust-liv>

²⁷ <https://www.arkivverket.no/kom-i-gang-med-arkiv/kildetips-og-oppgaver-for-studenter/utfordrende-oppvkst>

²⁸ <https://www.arkivverket.no/kom-i-gang-med-arkiv/kildetips-og-oppgaver-for-studenter/jodeauksjoner>

²⁹ For eksempel: RA/PA 1951 Østgaard, Nikolai Ramm og Ragni, E/Ea/L0001: Kongefamilien under 2. verdenskrig, 0004: Ragni Østgaards beretning om 2. verdenskrig og kongefamiliens flukt i april 1940, særlig om kronprinsesse Märtha og barna, 1940-1945 Brukslenke for sidevisning: <https://www.digitalarkivet.no/db50002996000001>
 RA/PA 1951 Østgaard, Nikolai Ramm og Ragni, F/Fa/L0001: Dagbøker m.m., 0003: Dagbok, «Meldinger under krigen i Norge», Nikolai Ramm Østgaard, 1940 Brukslenke for sidevisning: <https://www.digitalarkivet.no/db50002996100001>
 RA/PA 1951 Østgaard, Nikolai Ramm og Ragni, F/Fa/L0001: Dagbøker m.m., 0004: 9 dagbøker fra 2. verdenskrig, Nikolai Ramm Østgaard, 1940-1952 Brukslenke for sidevisning: <https://www.digitalarkivet.no/db50002996200002>

Sammen med Universitetet i Stavanger inviterte Statsarkivet til et digitalt seminar: «Når tolkning av kilder provoserer». Her deltok både manusforfatter Linda May Kallestein og skuespiller Sofia Helin. Lærerstudentene og de andre seminardeltakerne fikk høre nærmere om hvordan Kallestein og Helin hadde jobbet med kilder, manus og rolleframstilling. Seminaret vekket tilstrekkelig interesse og oppmerksomhet til at det kom innslag om det på Dagsrevyen på NRK samme kveld.³⁰

Forholdet mellom fakta og fiksjon i serien Atlantic Crossing engasjerte mange. Flere historikere mente at serien var lite troverdig og for å tillegg kronprinsesse Märtha større politisk makt enn det hun faktisk hadde.

FoU-oppgaven

Vi har gitt FoU-oppgaven følgende allmenne formulering:

- *Presenter og drøft de ulike arkivkildene og måten dere velger å bruke dem på.*

³⁰ Innslag på Dagsrevyen, NRK 26. januar 2021 ved reporter Oda Elise Svelstad. <https://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/202101/NNFA19012621/avspiller#t=33m14s>

- *Sett personen, stedet eller hendelsen inn i en samfunnsmessig kontekst. Dere velger selv hvilke tematikker og perspektiv dere ønsker å fokusere på.*
- *Vurder hvilke didaktiske muligheter en mikrohistorisk tilnærming som bygger på arkivkilder åpner opp for.*
- *Reflekter avslutningsvis over hvordan mikrohistorie kan brukes opp mot nye læreplaner (for eksempel dybdelæring, kildekritikk). Kommenter kort forskningsetiske forhold.*

De to første punktene skulle løses i gruppearbeid, de to siste individuelt. Hver gruppe var på mellom 3-5 personer. Gruppemedlemmene måtte bli enig om hvilket kildesett de ville ta utgangspunkt i. Deretter skulle de utarbeide og få godkjent en problemstilling for den fagteksten de skulle skrive. Teksten skulle være på mellom 4000-6000 ord. Ut fra problemstillingen ble noen kilder mer aktuelle enn andre. Kildegrunnlaget var såpass stort at ikke alt kunne benyttes. Studentene kunne også supplere med andre kilder dersom de syntes det var relevant.

Det ble gitt veiledning på arbeidet i gruppene, og studentene fikk en skriftlig tilbakemelding om hvordan vi vurderte det de hadde gjort så langt. Vi stilte ikke spesifikke krav til studentenes metodebruk for å tilnærme seg kildene på en kritisk måte.

Den individuelle delen av oppgaven besto av to deler; en bearbeiding av fagteksten og en fagdidaktisk og forskningsetisk vurdering. Studentene gjorde de korrigeringsene, bearbeidelsene og tilføyelsene de mente var nødvendige for å heve fagtekstens kvalitet. Den endelige individuelle teksten skulle til sammen utgjøre 3500-4000 ord pluss/minus 10 %. Litteraturliste og noter, samt bilder og illustrasjoner kom i tillegg.

Våren 2022 skal studentene blant annet se nærmere på minnematerialet etter hendelsene 22. juli 2011 og pandemi med utgangspunkt i materiale fra spanskesyken i 1918 og 1919 og offentlig tilgjengelig materiale fra pandemien i 2020 og 2021.

Studentenes erfaringer

I det følgende skal vi trekke fram noen sitater fra studentenes arbeid som viser hvordan de har arbeidet med og reflektert over stoffet, og hvordan arkivkilder kan benyttes i deres framtidige undervisning. Alle sitatene er gjengitt med tillatelse fra studentene.

Studentene gir tilkjenne en form for særegen følelse ved arbeid med primærkilder:

«Det er noe helt spesielt med muligheten til å gjøre dypdykk i gamle arkiver som har informasjon om fortidsmenneskers liv og leveforhold. Primærkilder tilbyr informasjon som gjør det mulig for mennesker å skape seg et bilde av hvordan fortiden har vært. Å gjøre en studie av primærkilder kan skape mye rom for fortolkning, ettersom det opplevelsesmessige aspektet ikke nødvendigvis er dokumentert.»³¹

«Arbeid med arkivkilder og mikrohistorie kan være en krevende oppgave, da spesielt for elever på barne- og ungdomsskole. Likevel er det en god mulighet for å gi elevene et innblikk i forskjellige deler av historien som ikke alltid kommer fram i lærebøker.»³²

³¹ Vilje Lauvsnes, student på emnet MGL2050 Samfunnsfag 1 (5.-10. trinn), våren 2021.

³² Bjørnar Kristiansen, student på emnet MGL1050 Samfunnsfag 1 (1.-7. trinn), våren 2021.

Muligheten for bruk av kildene til utvikling av historisk empati blir trukket fram:

«Mikrohistorie er med på å utvikle elevenes historiske empati, og legger føring for dybdelæring. Jeg vil at elevene skal være motiverte og engasjerte i undervisningen min, noe jeg kan oppnå ved å fremme historisk empati. Historien til Theodora byr på sterke følelser, og har likheter med elevene, som hjelper dem med å opprette et personlig forhold til henne og historien. Dette personlige forholdet kommer gjennom historisk empati, og motiverer elevene til å gå i dybden, til å forstå historien, forstå strukturene i samfunnet og Theodoras følelser, og er derfor en sentral byggestein i dybdelæringsprosessen.»³³

«Gjennom arbeidet med denne fagteksten kan en helt klart se hvordan historien om familien Becker brukes for å utvikle elevenes historiske empati, dybdelæring og kildekritikk.»³⁴

I kildekritisk perspektiv er det interessant å merke seg studentenes vurderinger av forholdet mellom primærverdi og sekundærverdi av arkivmaterialet:

«I arkivfaglig terminologi viser begrepet primærverdi til den verdien som materialet opprinnelig var tiltenkt da det ble skapt. Det vil si hvilke administrative, faglige eller rettslige formål det skulle tjene. Sekundærverdi henspiller på den nytten arkivmateriale kan ha for andre formål enn det var skapt for. Slike formål kan eksempelvis være i forbindelse med forskning eller historieskriving.

³³ Synne Spande, student på emnet MGL2050 Samfunnsfag 1 (5.-10. trinn), våren 2021.

³⁴ Ida Serena Weberg Drågen, student på emnet MGL2050 Samfunnsfag 1 (5.-10. trinn), våren 2021.

«Dette innebærer altså at primærverdien til materialet ofte er forskjellig fra den sekundærverdien det får for framtidige brukere. Beløpene Theodora mottok fra fattigvesenet er opprinnelig dokumentert fordi fattigvesenet skulle føre oversikt over utbetalingene sine. I denne oppgaven får det en sekundærverdi i form av at det kan gi informasjon om fattigdom på denne tiden. Arkivkildene brukes også som dokumentert bevis på hendelser jeg forteller om i oppgaven.»³⁵

Studentenes kommer også med vurderinger av mulighetene for elevaktiviteter:

«Et kompetansemål etter 4.trinn er at elevene skal utforske og presentere samfunnsfaglige spørsmål, og søke etter informasjon i ulike kilder og vurdere hvor nyttig informasjonen er til å belyse spørsmålene.»³⁶

«Kildekritikk kan være et relevant tema når man jobber med mikrohistorie (Fintland & Østebø, 2020). Elevene må da være detektiver og finne ut hvilken informasjon som er til å stole på, og knytte det sammen for å gi et bilde over reisen til kronprinsessen. Et annet alternativ i undervisningen kan være å se på forskjeller og likheter mellom ulike typer kilder, f.eks. arkivkilder mot filmatisering av historiske hendelser eller personer. Med tanke på kronprinsesse Märtha, kan man da sette arkivkildene opp mot serien *Atlantic Crossing*. Dette kan gi elevene en mulighet til å visualisere historien samt gjøre elevene bevisste på at dramatiseringer av historiske hendelser ikke nødvendigvis alltid er helt korrekt.»³⁷

³⁵ Ellinor Hope, student på emnet MGL1050 Samfunnsfag 1 (1.-7. trinn), våren 2021.

³⁶ Ellinor Hope, student på emnet MGL1050 Samfunnsfag 1 (1.-7. trinn), våren 2021.

³⁷ Bjørnar Kristiansen, student på emnet MGL1050 Samfunnsfag 1 (1.-7. trinn), våren 2021.

19
 almindelig med det til det var tid å klæ oss om
 til middag. Kronprinsessen fikk stilt en bil til
 sin disposisjon, og vi var ofte inne i byen hos
 prinsesse Ingeborg og Prins Carl. Det foregikk alltid
 under stor hemlighetsfullhet, ingen måtte vite
 Kronprinsessens oppholdsted. Da vi skulde til byen
 brukte hun min hatt, en grå filtahatt, som var altfor
 stor og gikk helt ned over pannen, og sorte briller.
 Og så snek vi oss in bakveien på Hovslageregatan.
 Kronprinsesen gikk aldri i byen, ihvertfald ikke før
 den aller siste tiden vi var i Sverige. Og da vi skul
 de vaske håret bestilte Prinsesse Ingeborg tid til
 fru Lunde og fru Olsson, og de navnene beholdt vi.
 Prinsesse Ingeborg var særlig forsiktig og redd for
 spioner.

Hoffchefen bodde ikke sammen med oss men på
 hotell i byen, han kom ut en gang imellem for å snak-
 ke med Kronprinsessen. 1 mai var han og minister
 Wollerbæk og frue buden til lunch.

Fru Bostrøm blev 1 mai avløst av friherrinnan
 Berch som statsfru, i juni koå friherrinnan Ruth von
 Essen. Alle var skrekkelig søte mot oss. Havmarskalk
 Rudbeck var der hele tiden, dessuten en kabinetts-
 kammerherre og en adjutant.

Om aftnen efter middag blev det spilt rummy og
 eb skjelden gang bridge. Det varte til 11-12-tiden.
 Efterpå satt Kronprinsessen og jeg i hennes stue

*Utdrag fra hoffdame Ragni Østgaards beretning om kongefamiliens flukt under
 2. verdenskrig.*³⁸

³⁸ RA/PA 1951 Østgaard, Nikolai Ramm og Ragni, E/Ea/L0001: Kongefamilien under
 2. verdenskrig, 0004: Ragni Østgaards beretning om 2. verdenskrig og kongefamiliens
 flukt i april 1940, særlig om kronprinsesse Märtha og barna, 1940-1945, [https://www.
 digitalarkivet.no/db50002996000019](https://www.digitalarkivet.no/db50002996000019)

Masterstudentene i emnet mikrohistorie

Masterstudentene hadde tre eksamensarbeider med arkivkilder. Det første skjedde i grupper og de to siste individuelt. Alle arbeidene kunne være skriftlige, men det var også mulig å erstatte ett av de skriftlige produktene med podkast eller film, med tilhørende skriftlig metodekritisk kommentar.

I undervisningen presenterte vi ulike innfallsvinkler til å tilnærme seg kildematerialet (Hatlen, 2020; Handgaard, 2020 & Søbye, 2019:127). En av disse var IREAD-tilnærmingen (Hatlen, 2020:52). Dette er en nærlesingsteknikk utviklet av Monte-Sano, De La Paz og Felton (2014). Den gir et godt grunnlag for en systematisk og kritisk lesing. I utgangspunktet er målgruppen for denne metoden elever i de øverste trinnene i grunnskolen, men deler av den kan også brukes på de lavere trinnene. Systematikken i metoden og muligheten den gir til å tilnærme seg en kilde fra ulike vinkler, gjør at den også er egnet for lærerstudentenes egne undersøkelser.

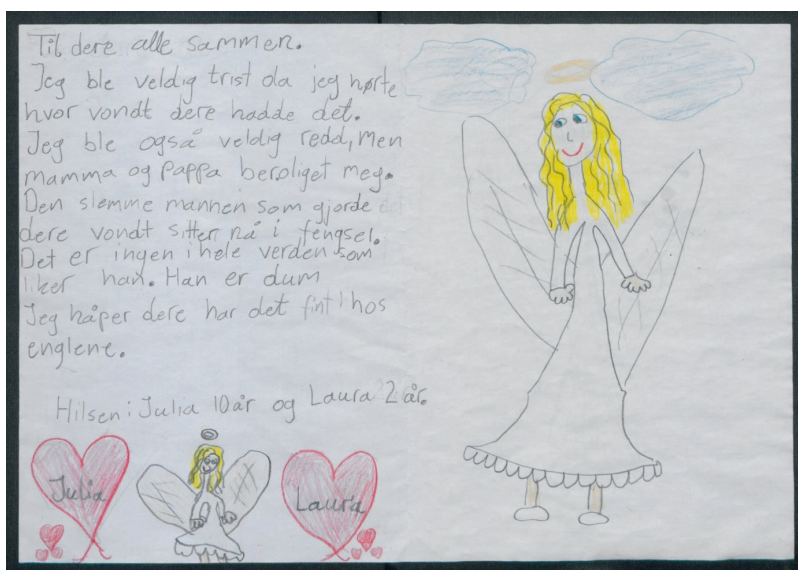
Metoden starter med at leseren skal finne ut hvem forfatteren er (identify, I). Deretter leser man hvert enkelt avsnitt nøye (read, R) før man undersøker (examine, E) forfatterens troverdighet. Så er neste ledd i prosessen å vurdere (assess, A) påvirkningen fra kontekst og omgivelser før man til slutt gjør seg opp en mening om (determine, D) forfatterens faktabaserte opplysninger og eksempler. Slik kommer man innom de ulike forholdene ved en kilde som er nødvendige å vurdere som ledd i kildekritikken.

Mastergradsstudentene benyttet i 2021 disse kildesettene:

- Lærer Peter Njølstads dagbok fra 1918 og medisinalberetninger fra Stavanger og Sand 1918/19 om spanskesyken.³⁹

³⁹ SAST, Pa 565 Njølstad, Peter, Dagbok 1917-1918, SAST/A-102622/E/L0002

- De kommunale rapportene til Instituttet for historisk forskning 1941/42 om krigshandlingene i 1940.⁴⁰
- Jødeauksjonene i Stavanger og bomappene til Herman Becker og ekteparet Fein.⁴¹
- Minnemateriale etter 22. juli 2011.⁴²

*Denne tegningen er en av flere som ble samlet inn fra Kirkegaten ved Oslo domkirke 3. august 2011.*⁴³

⁴⁰ RA, Forsvaret, Forsvarets krigshistoriske avdeling, Y/Ya/L0015: II-C-11-31 - Fylkesmenn. Rapporter om krigsbegivenhetene 1940., 1940, s. 3, <https://www.digitalarkivet.no/db50002683800003>

⁴¹ SAST, Stavanger skifteforvalter, 33BC - Auksjonsprotokoller, Auksjonsprotokoll 1940-1945, ASAT/A-101412/001/3/22/33BC/L0013 og SAST, Stavanger skifteforvalter, 533C - Døds- og skilsmissebo, Skifter dødsbo og skilsmissebo A-F 1947, SAST/A-101412/001/5/53/533C/L0192

⁴² RA, Minnemateriale etter 22.07.2011, 2011, <https://www.digitalarkivet.no/mi10041111070003>

⁴³ RA, Minnemateriale etter 22.07.2011, 2011, s. 115, <https://www.digitalarkivet.no/mi10041111071047>

På samme måte som bachelorstudentene måtte de selv utarbeide og få godkjent en problemstilling de syntes var relevant og interessant i forhold til de tilgjengelige kilde settene. Mastergradsstudentenes arbeid ble gjennomført i løpet av noen uker, som er betydelig kortere enn den tidsrammen som gis til bachelorstudentene. Tekstbegrensningen var 3000 ord, pluss/minus 10 %. Målet var å lage noen korte fagtekster med didaktisk fokus. Vi oppfordret studentene til å lage opplegg de selv kunne ta i bruk i klasserommet i rollen som lærer.

Noen av problemstillingene som ble utviklet av mastergradsstudentene høsten 2021, var disse:

- Hvordan undervise om holocaust i Norge for 10. klasse på en måte som fremmer kreativitet og samfunnsbevissthet.⁴⁴
- Hvordan kan arkivkilder om familien Becker bidra til å skape forståelse for menneskerettigheter og menneskeverd?⁴⁵
- Hvem var Becker-familien? Hva kan deres historie fortelle om Holocaust og hvordan kan deres historie bidra til å bygge opp verdier som toleranse, likeverd og likestilling?⁴⁶
- Hvordan skildres den tyske invasjonen i krigsrapporter fra Stavanger og Kristiansund i 1940, og på hvilken måte kan læreren anvende disse som en ressurs i undervisningen med målet å fremme kritisk tenking og historisk empati på ungdomstrinnet?⁴⁷
- Hvordan kan elever på 7. trinn arbeide med kildekritikk, kontekstualisering og kunnskapssøking ved bruk av kilder om 2. verdenskrig?⁴⁸

⁴⁴ Håkon Bø Knudsen, mastergradstudent på emnet MGL4053-1 21H.

⁴⁵ Nora Sofie Peersen, mastergradstudent på emnet MGL3053-1 21H.

⁴⁶ Henriette Vawter, mastergradstudent på emnet MGL4053-1 21H.

⁴⁷ Malin Grude, mastergradstudent på emnet MGL4053-1 21H.

⁴⁸ Nora Sofie Peersen, mastergradstudent på emnet MGL3053-1 21H.

- Hvilke følelser og tanker kommer til uttrykk i barn og unges tekster og tegninger i etterkant av terrorangrepet 22 juli 2011, og på hvilken måte kan læreren anvende disse som en didaktisk ressurs i opplæringen med målet om å fremme toleranse?⁴⁹

Studentenes erfaringer

Dette kurset ble holdt for første gang høsten 2021.⁵⁰

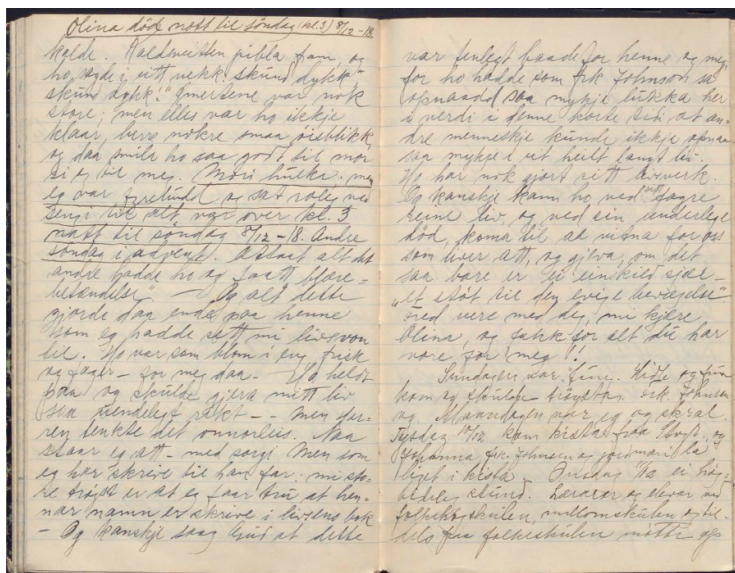
Med utgangspunkt i en dagbok fra 1918 ble erfaringer fra spanskesyken tematisert på følgende måte:

«I dagboken til Peter Gabriel Pedersen Njølstad får vi erfare livet til en nygift lærer som får en brå vending på livet sitt. Han blir gift og får vite at han skal være far samme året som alt visner bort. Barnet blir dødfødt samtidig som kona blir et offer for spanskesyken, dette skjer mens spanskesyken sprer seg på bygda, i industrien og i skolene. I denne oppgaven skal vi sammenligne dødsårsaker i stavangerområdet med Sand i 1918, der vi skal bruke medisinalberetninger og dagbokfortellingen om Njølstad. Vi vil også se på mulige årsaker til spredningen av pandemien og hvordan Stavanger og Sand fikk oppleve pandemien. Stavanger som er og var en storby på denne tiden har en helt annerledes struktur enn Sand distriktet. Sammenligner man disse to geografisk så er det en vesentlig forskjell på både tettheten beboerne bor i og ikke minst antallet innbyggere.»⁵¹

⁴⁹ Malin Grude, mastegradstudent på emnet MGL4053-1 21H.

⁵⁰ MGL4053 og MGL3053 – Mikrohistorie for lærere 5.-10 og Mikrohistorie for lærere 1.-7.

⁵¹ Håkon Bø Knudsen og Martin Berge, begge mastergradstudenter på emnet MGL4053-1 21H.

Peter Njølstad skriver om konens død i dagboken: «Det var ingen klaar skilnad paa hjerteslagi lenger, og andsiget brann, og føterne heldt paa aa verta kalde. Kaldsveitten pibla fram, og ho sagde i eitt vekk: skund dykk, skund dykk! Smertene var nok store; men elles var ho ikkje klaar, berre nokre smaa oieblikk, og daa smila ho saa godt til mor si og til meg. Mori hulka, men eg var fyrebudd og sat roleg ved sengi til alt var over kl. 3 natt til søndag 8/12-18. Andre søndag i advent. Attaat alt det andre hadde ho og faatt blørebetandelse – Og alt dette gjorde daa ende paa henne som eg hadde sett mi livsvon til. Ho var som blom i eng, frisk og fager – for meg daa. Ho heldt paa og skulde gjeva mitt liv saa uendelegt rikt – – Men Herren tenkte det onnorleis. Naa staar eg att – med sorgi.»⁵²

Auksjonene av jødenes eiendom ble lagt til grunn for et undervisningsopplegg for 10. klasse:

«I denne oppgaven skal jeg begynne med å gjøre rede for hva jødeauksjonene var, og si litt om det jødiske ekteparet Fein som vil bli brukt i undervisningsopplegget. Videre vil jeg se på hvordan et undervisningsopplegg kan utformes med de viktigste elementene

⁵² SAST, Pa 565 Njølstad, Peter, Dagbok 1917-1918, SAST/A-102622/E/L0002.

fra LK20. Dette innebærer at undervisningsopplegget innehar dybdelæring, dekker kompetansemålene, bruker kjerneelementene og de grunnleggende ferdighetene. [...]

Verdiene som er gjennomgående i de fleste fag og som jeg har valgt skal være sentrale i dette undervisningsopplegget, er: engasjement, kritisk tenkning, oppbygging av toleranse likeverd og respekt. Disse verdiene vil bli fremmet gjennom alle tre delene av undervisningsopplegget. Kjerneelementene som brukes i dette undervisningsopplegget, er undring og utforskning og samfunnskritisk tenkning og verdier. I samfunnskritisk tenkning er det historisk empati som det legges fokus på i undervisningsopplegget.

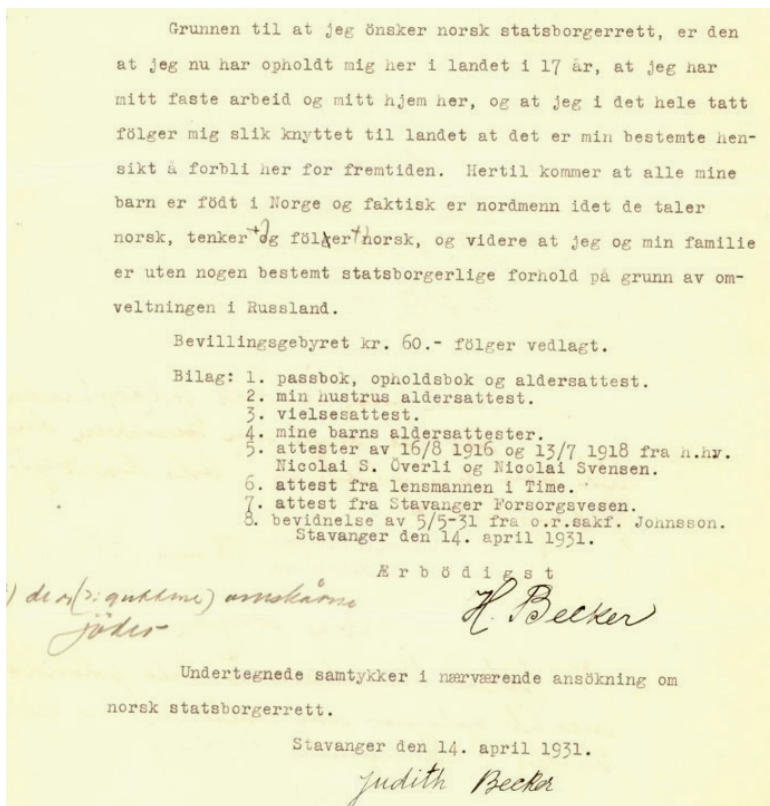
Undervisningsopplegget vil være tredelt hvor hver del skal være med på å fremme læring på forskjellige måter. Den første delen skal være mer lærerstyrt. Her går lærer, sammen med elevene, gjennom hva som skyldes jødehatet. Her må lærer og elever drøfte hvilke faktorer som er med på å påvirke nazistenes jødehat. Det viktige og kanskje utfordrende i denne delen er å få elevene med på å drøfte og å være aktive i undervisningen. Neste del av undervisningsopplegget er prosjektdelen. Her skal elevene jobbe gruppevis med kildene om jødeauksjonene og de jødiske familiene. Familien Fein er i fokus på oppgavene som er laget, men det er mulig å skrive om en annen familie om det er ønskelig fra noen av elevgruppene.»⁵³

Datidens dokumentasjon kan i vår tid benyttes til å vurdere hvordan mennesker ble møtt av myndighetene i sin samtid:

«Man kan finne flere eksempler i arkivene som viser tydelig diskriminering av jøder. Et av dem er da Hille søkte om å bli norsk

⁵³ Håkon Bø Knudsen, mastegradstudent på emnet MGL4053-1 21H.

statsborger. Saksbehandleren skriver blant annet at Hille og hans familie er statsborgere som ikke er de mest ønskelige og han legger i tillegg til en bemerkning i Hille sin søknad om at hans sønner er omskårne jøder.»⁵⁴

Utsnitt fra Hille Beckers søknad om norsk statsborgerskap, datert 14. april 1931.⁵⁵

⁵⁴ Henriette Vawter, mastergradstudent på emnet MGL4053-1 21H.

⁵⁵ Arkivreferanse: RA, S-1041 - Justisdepartementet, 3. sivilkontor G, Ma Statsborgersaker jnr. 1501-1900 1936 -1936, jnr. 1888 Hille Becker, RA/S-1041/M/ Ma/L0023.

Det er også interessant å se hvordan jødernes situasjon i Norge før og under krigen, kan knyttes opp mot en drøfting av menneskerettslige problemstillinger i dag:

«Verdenserklæringen om menneskerettigheter ble opprettet i 1948, altså 5-6 år etter at familien Becker ble deportert til Auschwitz [...] Uigurenes situasjon foregår derimot i dag [...] Dette dilemmaet er ikke en del av elevenes læringsmål for undervisningsopplegget, men kan være noe å ta opp dersom elevene blir nysgjerrige på hvordan situasjonen til uigurene håndteres av det internasjonale samfunnet.»⁵⁶

I en av podkastene som ble utviklet, koplet studenten inn både nåtidig relevant litteratur og dagsaktuell symbolbruk:

«Det er også laget 67 000 «snublesteiner» av en tysk kunstner ved navn Gunther Demnig der navnene til ofrene er risset ned i bakken, dette for å minne folk om de falne og om de verste kapitlene i Europas historie. En god forklaring på hvorfor disse steinene ble laget kan være fra Simon Stranger sin bok som sier at «i den jødiske tradisjonen sier man at et menneske dør to ganger. Den første gangen er når hjertet slutter å slå [...] Den andre gangen er når navnet til den døde sies, leses eller tenkes på for siste gang [...]»⁵⁷

I en besvarelse som tar utgangspunkt i de sivile rapportene fra krigshandlingene i 1940, kommer de psykologiske reaksjonene til befolkningen fram slik:

⁵⁶ Nora Sofie Peersen, mastergradstudent på emnet MGL3053-1 21H.

⁵⁷ Sandra Svendsen, mastergradstudent på emnet MGL3053-1 21H.

«Et par av rapportene antyder at det i dagene etter den tyske okkupasjonen fantes en nervøs stemning blant elevene. I rapporten fra teknisk skole står det at «den 10. april ble det fra morgenen av forsøkt med undervisning i enkelte klasser. Men elevene var i nervøs stemning, ut over formiddagen forsvant fler og fler og da ryktene om evakuering nådde skolen, lot resten av elevene seg ikke lenger overtale til å fortsette.» Det går videre fram i skrevet at det var vanskelig for elevene å konsentrere seg etter hvert som de vendte tilbake til skolen.»⁵⁸

Avsluttende diskusjon

Når det er dybdelæring som er idealet, er det ikke nok å lære seg å benytte sekundærkilder av den typen vi finner i faglitteratur og lærebøker. En viss forståelse av hva som finnes i primærkilder fra fortiden og samtiden må også kreves. I lys av dette er bruk av offentlig tilgjengelige arkivkilder noe vi mener at framtidens lærere må ha grunnleggende kompetanse i for å arbeide i samsvar med både overordnede og fagspesifikke mål i læreplanen.

Det er ikke alltid et tydelig skille mellom det vi kaller primær-, sekundær- og eventuelt også tertiærkilder (Barton, 2005: 745). Det som i noen sammenhenger kan aksepteres som primærkilder, vil i andre sammenhenger være sekundærkilder. Dette gjelder en god del av materialet som studentene har arbeidet med i dette prosjektet. For eksempel vil brev ofte være primærkilder når det gjelder ulike menneskers oppfatning av forholdene i sin samtid, men de kan også være sekundærkilder når de forteller om hendelser som brevskriveren ikke selv har opplevd eller observert.

⁵⁸ Malin Grude, mastegradstudent på emnet MGL4053-1 21H.

Skillet mellom primær- og sekundærkilder er slik sett ofte utfordrende å ta stilling til. Men nettopp å kunne drøfte denne utfordringen er midt i kjernen av kildekritisk kompetanse. Dersom dybdelæringen man etterstreber i grunnskolen, skal gi kompetanse til å delta i samtidens diskusjoner om «alternative facts» og «false truths», er kunnskaper og ferdigheter i å beskrive og fortolke informasjon ut fra hvor den kommer fra en vesentlig forutsetning. Derfor må det kunne forventes at framtidens lærere må inneha denne kompetansen selv.

Det er selvsagt ennå ikke mulig å si noe om de langsiktige virkningene av et opplegg som det vi har presentert her. Men det er oppmuntrende å se at en av studentene allerede har rukket å benytte kompetansen sin til å prøve ut arbeidsmåten i klasserommet og tatt dette opp til drøfting i en mastergradsavhandling som ble avlevert i januar 2022 (Aarøe, 2022).

Bruk av arkivkilder medfører etiske utfordringer. Mye av det som finnes, selv i åpent tilgjengelige arkivkilder, handler om personopplysninger. Når personen fremdeles er levende, blir slike opplysninger til bruk i forskning skjermet av personopplysningsloven, eventuelt også helseforskningsloven. For bruk av offentlig tilgjengelige personopplysninger om levende mennesker i journalistikk og undervisning, er lovgivningen ikke fullt så entydig.

I dette prosjektet har vi utelukkende benyttet opplysninger om avdøde mennesker, og anvendt opplysninger som ikke lenger er skjermet med hjemmel i lovpålagt taushetsplikt. Dette har i utgangspunktet ikke vært et forskningsprosjekt og er dermed formelt sett ikke underlagt forskningsetiske prinsipper i samfunnsfag og historie (Haugen & Skilbrei, 2021: 106). Likevel har vi tilstrebet å formidle at de etiske retningslinjene som gjelder for forskning innenfor samfunnsvitenskap,

humaniora og teologi, også langt på vei er relevante normer for utvikling av undervisningsmateriell. Derfor har vi i studentoppgavene en klar forventning om at etiske avveininger blir gjort eksplisitt.

Programansvarliges erfaringer

Både for studenter og lærere har prosjektarbeidet vært en arbeidsintensiv periode. Studentene har virkelig fått oppleve at tilegning av kunnskap handler om mer enn å oppsøke en ferdig formulert tekst i en lærebok eller artikkel. Derfor har det vært viktig med klare rammer for tilbud om og forventninger til veiledning. Vi har også lagt vekt på en grundig introduksjon og tidlig dialog i prosessen, slik at formålet med studieopplegget og oppgaveskrivingen kommer klart fram.

Like fullt har også vi som lærere opplevd arbeidet som nyttig i vår øvrige virksomhet, både ved universitetet og i arkivet. Materialsettene som vi har laget og gjort tilgjengelige for studentene, kan lett koples på universitetslærernes eget forsknings- og utviklingsarbeid. Derfor er mange av kildesettene gjort tilgjengelige for etterbruk for andre på Arkivverkets nettsider.

Litteratur

- Barton, Keith C. (2005). Teaching History: Primary Sources in History--Breaking through the Myths. *Phi Delta Kappan*, vol. 86, 10: 745-753.
- Fintland, Ine. 2018. Gjenopplivingen i arkivet. Narrativ polyfoni som didaktisk tilnærming i historiefaget. *Heimen* 55 (3): 264-278.
- Fintland, Ine. 2020. Av papir blir det liv – Bruk av arkivkilder i undervisning. *Norsk Arkivforum* 26: 45-80.
- Handgaard, Brynjulf. (2020). *Historiefortelling på digitale plattformer*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Hatlen, Jan Frode. (2020). *Historikerens kode. Veien til historisk forståelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugen, Heidi Østbø & Skilbrei, May-Len. (2021). *Håndbok i forskningsetikk og databehandling*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Monte-Sano, Chauncey, De La Paz, Susan & Felton, Mark. (2014). *Reading, thinking and writing about history*. New York: Teachers College Press & Berkeley: National Writing Project.
- Søbye, Espen. (2019). Hva er arkivstudien. I: Isaksen, Kristine & Blad, Hans Petter (red.) *Min metode. Om sakprosaskrivning*. Oslo: Cappelen Damm.
- Aarøe, Cecilie. (2022). *Elever som etterforskere i historiefaget – Historisk tenkning i møte med primærkilder*. Masteroppgave i historie og historiedidaktikk (MHIMAS). Stavanger: Universitetet i Stavanger.